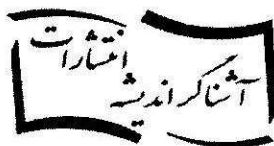

سقط جنین
در فقه اسلام و حقوق موضوعه

نویسندگان:
لطیفه شاوردی
کامل حمید

www.ketab.ir
چاپ نخست - زمستان ۱۴۰۰

سرشناسه	: شاوردی، لطیفه، ۱۳۷۳-
عنوان و نام پدیدآور	: سقط جنین در فقه اسلام و حقوق موضوعه / نویسندگان لطیفه شاوردی، کامل حمید.
مشخصات نشر	: اهواز: آشنایان اندیشه، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۱۹۳ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۵۶۸۶-۰۳-۸-
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۲۰۷-۱۹۵.
موضوع	: سقط جنین عمدی (فقه) Abortion (Islamic law) سقط جنین -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام Miscarriage -- Religious aspects -- Islam سقط جنین عمدی -- قوانین و مقررات -- ایران Abortion -- Law and legislation -- Iran
شناسه افزوده	: حمید، کامل، ۱۳۶۳-
رده بندی کنگره	: ۶/BP۱۹۸
رده بندی دیویی	: ۳۶/۴۹۱۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۱۳۷۳۰۱۰۱۰۱
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیپا	

نام کتاب: سقط جنین در فقه اسلام و حقوق موضوعه

پدیدآوران: لطیفه شاوردی و کامل حمید

ناشر: آشنایان اندیشه

نوبت چاپ: اول ۱۴۰۰

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

میهن: ۸۰۰۰۰ تومان

اخطار!

«هرگونه چاپ و تکثیر (اعم از اقتباس مطلب بدون ذکر منبع، زیراکس، بازنویسی، ضبط کامپیوتری، تهیه فایل متنی یا تحت لوح فشرده و نظایر آن) از محتویات این اثر بدون اجازه کتبی از پدیدآورندگان ممنوع است. متخلفان به موجب بند ۵ از ماده ۲ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان و هنرمندان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند».

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر اعم از تجدید چاپ، فروش و غیره منحصراً متعلق به پدیدآورندگان است

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
آغاز سخن	۱۳
کلیات کتاب	۱۷
فصل اول: مفهوم جنین، سقط جنین و توصیف آن	
مبحث اول: مفهوم جنین	۳۱
گفتار اول: مفهوم لغوی و اصطلاحی جنین	۳۱
بند اول: جنین در لغت	۳۱
بند دوم: جنین در اصطلاح	۳۲
گفتار دوم: مفهوم فقهی جنین	۳۳
مبحث دوم: مفهوم سقط جنین	۳۶
گفتار اول: سقط جنین در لغت و اصطلاح	۳۶
گفتار دوم: سقط جنین در ادبیات حقوقی	۳۸
گفتار سوم: سقط جنین در پزشکی قانونی	۳۹
گفتار چهارم: سقط جنین در فقه اسلام	۴۱
بند اول: اجهاض در لغت	۴۱
بند دوم: اجهاض در اصطلاح	۴۲
گفتار چهارم: مراحل شکل گیری جنین از ابتدا تا سقط	۴۲
بند اول: از منظر قرآن کریم	۴۲
بند دوم: از منظر روایات دینی	۴۳
الف: روایات شیعه	۴۳
ب: روایات سنت	۴۵
بند سوم: از منظر پزشکی (جنین شناسی)	۴۶

- مبحث سوم: توصیف پزشکی سقط جنین ۴۸
- گفتار اول: عوامل ناظر به سقط جنین ۴۹
- بند اول: عوامل فردی ۴۹
- بند دوم: عوامل اجتماعی ۵۰
- گفتار دوم: گونه شناسی سقط جنین از منظر علم پزشکی ۵۰
- بند اول: سقط جنین عادی (نوع شایع سقط جنین) ۵۱
- بند دوم: سقط جنین ضربه‌ای یا اتفاقی ۵۱
- بند سوم: سقط جنین طبی یا درمانی ۵۲
- بند چهارم: سقط جنین جنایی یا عمدی ۵۲
- گفتار سوم: آسیب‌های وارده بر جنین بعد از تولد ۵۳

فصل دوم: دیدگاه‌های اخلاقی و فقهی در حرمت یا جواز

سقط جنین در فقه اسلام

- مبحث اول: دیدگاه‌های اخلاقی ۵۹
- گفتار اول: موافقان سقط جنین ۶۱
- گفتار دوم: مخالفان سقط جنین ۶۴
- گفتار سوم: دیدگاه میانه (بینابین) ۶۶
- مبحث دوم: دیدگاه‌های فقهی ۶۹
- گفتار اول: سقط جنین از دیدگاه قرآن ۷۰
- گفتار دوم: سقط جنین از دیدگاه سنت ۷۳
- گفتار سوم: سقط جنین از دیدگاه عقل و بنای عقلاء ۷۵
- گفتار چهارم: سقط جنین از دیدگاه فقهاء و علمای مذاهب مختلف اسلامی ۷۵
- بند اول: سقط جنین هنگام تهدید جان زنی باردار ۷۸

الف: از منظر فقهای شیعه	۷۸
ب: از منظر فقهای اهل سنت	۸۷
بند دوم: سقط جنین هنگام تهدید جان مادر و جنین	۸۹
الف: از منظر فقهای شیعه	۸۹
ب: از منظر فقهای اهل سنت	۹۱
بند سوم: سقط جنین نامشروع	۹۱
الف: از منظر فقهای شیعه	۹۱
ب: از منظر فقهای اهل سنت	۹۵
بند چهارم: سقط جنین ناشی از تجاوز یا اکراه	۹۶
بند پنجم: سقط جنین به جهت بیماری‌های ناقص‌الخلقه بودن جنین یا بیماری‌های واگیر	۹۷
الف: از منظر فقهای شیعه	۹۷
ب: از منظر فقهای اهل سنت	۱۰۲
بند ششم: سقط جنین به سبب کنترل جمعیت یا مشکلات اقتصادی	۱۰۳
بند هفتم: سقط جنین قبل از ولوج روح (با عذر، ضرورت و عُسر و حَرَج)	
الف: از منظر فقهای شیعه	۱۰۵
ب: از منظر فقهای اهل سنت	۱۰۵
بند هشتم: سایر موارد سقط جنین	۱۰۸
الف: سقط جنین بدون عذر و ضرورت	۱۰۸
ب: سقط درمانی جنین	۱۰۸
فصل سوم: مجازات سقط جنین در فقه اسلام و حقوق کیفری	
مبحث اول: مجازات سقط جنین در فقه اسلام	۱۱۴
گفتار اول: مجازات قصاص	۱۱۷

- بند اول: قائلین به قصاص نفس ۱۱۸
- بند دوم: نقد نظر قائلین به قصاص ۱۲۰
- گفتار دوم: مجازات دیه ۱۲۶
- بند اول: قائلین به دیه ۱۲۷
- بند دوم: روایات وارده بر دیه (در سقط جنین) ۱۲۸
- بند سوم: مجازات دیه سقط جنین در کتب فقهی شیعه ۱۳۴
- الف: جواهر الکلام (شیخ محمد حسن نجفی) ۱۳۵
- ب: لمعه دمشقیه (شهید اول) ۱۳۶
- پ: روضه البهیة (شهید ثانی) ۱۳۷
- ت: المقنع (شیخ صدوق قمی) ۱۳۷
- ث: تحریر الوسیله (امام خمینی) ۱۳۸
- ج: مبانی تکمله المنهاج (ابوالقاسم خراسانی) ۱۳۹
- چ: رساله اجوبه المسائل (آیت الله خامنه‌ای) ۱۳۹
- ح: سایر کتب ۱۳۹
- گفتار سوم: مسائل فرعی مجازات سقط جنین در فقه ۱۴۱
- بند اول: مسئولیت پزشک ۱۴۱
- بند دوم: جنایت بر جنین در فروض مختلف (عمد، شبه عمد و خطایی) ۱۴۲
- بند سوم: شروط جنایت بر جنین ۱۴۵
- بند چهارم: مسئول پرداخت دیه جنین سقط شده ۱۴۶
- بند پنجم: دیه جنین اهل کتاب ۱۴۷
- بند ششم: کفاره سقط جنین ۱۴۸
- مبحث دوم: سقط جنین در حقوق کیفری ۱۵۰

گفتار اول: سقط جنین در ماده (۳۰۶) قانون مجازات اسلامی (مصوب ۱۳۹۲)	۱۵۳
گفتار دوم: سقط جنین در ماده (۷۱۶) قانون مجازات اسلامی (کتاب پنجم «تعزیرات»)	۱۵۴
گفتار سوم: سقط جنین در ماده (۶۲۲) قانون مجازات اسلامی (کتاب پنجم «تعزیرات»)	۱۵۵
بند اول: رکن مادی بزه	۱۵۶
الف: شرایط بزه دیدگان (زن و جنین)	۱۵۶
ب: رفتار مرتکب بزه	۱۵۶
۱- ایراد ضرب	۱۵۷
۲- اذیت و آزار جسمی	۱۵۷
۳- احراز رابطه سببیت	۱۵۸
بند دوم: رکن معنوی یا روانی سقط جنین	۱۵۸
الف: موضوع علم مرتکب	۱۵۹
ب: عمدی بودن سقط جنین	۱۵۹
بند سوم: مجازات مقرر در ماده (۶۲۲) قانون مجازات اسلامی	۱۶۰
الف: قصاص و دیه	۱۶۰
ب: تعزیر و دیه	۱۶۱
گفتار چهارم: سقط جنین در ماده (۶۲۳) قانون مجازات اسلامی (کتاب پنجم «تعزیرات»)	۱۶۲
بند اول: دادن وسیله یا دارو برای سقط جنین	۱۶۲
بند دوم: دلالت رفتار بر سقط جنین	۱۶۳
بند سوم: تأثیر انگیزه حفظ جان مادر در نوع مجازات	۱۶۴

آغاز سخن:

در حقوق کیفری ایران، به تبع احکام فقه اسلام (مخصوصاً فقه امامیه)، «سقط جنین» (انداختن جنین از رحم قبل از کامل شدن یا قبل از هفته بیستم حاملگی)، از جمله رفتارهای مذموم و ناپسندیده شمرده شده است که نه فقط عقلاً و اخلاقاً زشت و نکوهیده خواهد بود، بلکه هرگاه مطابق فرامین و دستورات قانونی نیز نباشد، به عنوان یک رفتار جزایی (مجرمانه) قابل تعقیب و مجازات خواهد بود.

با این وجود، باید بیان داشت که «سقط جنین گاهی با تشخیص و دستور پزشک بوده و آن در جایی است که ادامه بارداری برای سلامتی مادر خطرناک و یا جنین ناقص باشد و گاهی بدون سبب و از روی عمد اتفاق می افتد که این مورد از طرف مکاتب اخلاقی، حقوقی و فقه اسلامی ناپسند و جرم و گناه شمرده شده است». در فقه اسلام، فقهای شیعه با استناد به آیات و روایات، سقط جنین را - چه پیش از دمیده شدن روح در جنین یا پس از آن، از راه مشروع باشد یا از راه زنا، با رضایت والدین باشد یا بدون رضایت آنان و در هر مرحله‌ای از مراحل رشد باشد - حرام دانسته‌اند؛ اما درباره جواز سقط جنین در جایی که بقای آن در رحم برای سلامتی مادر ضرر داشته باشد یا جنین ناقص باشد و یا جنین نامشروعی که بودن آن، آبرو و سلامتی مادر را به خطر می اندازد، میان فقهای شیعه اختلاف نظر است. با توجه به نگرش‌های متفاوتی که درباره ماهیت جنین وجود دارد، دیدگاه‌های متفاوتی از سوی فلاسفه اخلاق و مکاتب اخلاقی درباره درستی یا نادرستی سقط جنین اتخاذ شده است.

در حقوق کیفری ایران، قانون مجازات اسلامی (مصوب ۱۳۹۲) و قانون تعزیرات (کتاب پنجم از قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵) در مواد متعددی،

«سقط جنین» در ردیف جرائم مستوجب دیه و تعزیر (پس از حلول روح یا به عمد) و دیه (قبل از حلول روح یا غیر عمدی بودن) قرار گرفته است.

البته این فروض قانونی برای مواقعی است که سقط جنین، عمدی (با سوءنیت مجرمانه) یا ناشی از تقصیر جزایی (غیر عمدی) باشد؛ بنابراین، هرگاه سقط جنین، مطابق با نظامات قانونی و بنا به تشخیص قطعی سه پزشک متخصص و رعایت دیگر تشریفات قانونی باشد (ماده واحده مصوب ۱۳۸۴)، مجازاتی متوجه مرتکب رفتار مرقوم یا عامل سقط نخواهد بود؛ اصولاً تبری از مسئولیت ناشی از سقط جنین، متوجه زمانی خواهد بود که سقط جنین جنبه درمانی و بنا به ملاحظات پزشکی مانند ناقص الخلقه بودن جنین (مستند به آزمایشات و تصویربرداری‌های پزشکی)، بیماری‌های خطرناک یا واگیر برای جنین و یا احراز خطر برای مادر باشد و در دیگر موارد، اگر این عمل، توأم با عمد باشد، در صورتی که مصداق قتل نفس باشد، مجازات دیه و تعزیر خواهد داشت (ماده ۳۰۶ قانون مجازات اسلامی) و در سایر موارد، حسب مورد دیه متوجه مرتکب جرم خواهد بود (مانند موارد غیر عمدی سقط جنین که حتی در فرض عدم رعایت نظامات قانونی ممکن است متوجه مرتکب باشد «مانند سقط‌های ناشی از غربالگری و یا حتی سقط‌هایی که جنبه درمانی دارند، اما بدون رعایت حکم قانون صورت گرفته باشد»). آنچه مسلم خواهد بود این است که «سقط جنین» از جمله جرائم علیه اشخاص و در ردیف جرائمی چون «قتل» و «جنایت علیه میت» قرار گرفته است که ممکن است در مراحل مختلفی از حیات انسان (مادر یا جنین) صورت گیرد. این جرائم، همچنین می‌توانند عمدی یا غیر عمدی باشند که هر قسم آن، حسب مورد، با واکنش خاصی از سوی قانون‌گذار اسلامی قرار گرفته است.

بر این اساس، در این کتاب، در نظر خواهیم داشت ضمن بررسی مفهومی «جنین» و «سقط (جنین)»، و تبیین نظرات فقهی در خصوص آن (نظر موافقان و مخالفان) به ارزیابی حقوق کیفری ایران (با لحاظ دیدگاه‌های فقهی در خصوص مجازات سقط جنین) خواهیم پرداخت که در آخر خواهیم دید که قانون‌گذار اسلامی به تأسی از نظرات فقهای امامیه که قائل به قصاص مرتکب سقط جنین نبوده‌اند، تنها به مجازات دیه و تعزیر اکتفا نموده است که البته تعزیر در فرض احراز عمد مرتکب یا مسبب سقط خواهد بود (مواد ۶۲۳، ۷۱۶ و ۷۱۸ قانون مجازات اسلامی «کتاب تعزیرات»).